

HEPİMİZ SİVİL TOPLUMCU(MU)YUZÜ!

Erşat AKYAZILI / EİE İşyeri Temsilcisi

Son yirmi yılda, özellikle geçtiğimiz on yıl içerisinde yeni bir yükselen değerle karşı karşıyayız. SİVİL TOPLUM. Devletin demokratikleştirilmesinin, yurttaşların siyasete müdahale edebilmesinin, toplumsal yaşamın düzenlenmesinin bir aracı olarak sunuluyor sivil toplum. Şimdi herkes sivil toplumcu. Şimdi herkes sivil toplum örgütlerinin güçlenmesi, bu örgütlerin daha etkin hale gelmesinden yana.

Ama gerçekte nedir bu sivil toplum? "Biz sivil toplum düşüncesinden yanayız" derken, yaratılan bir imaj çerçevesinde, sivil toplum kavramına dilediğimiz anlamı yükleyerek mi bu kavramı benimsiyoruz? Sivil Toplum Kuruluşları (STK) hakkında neden bu kadar çok konuşuluyor. STK, Hükümet Dışı örgütler (NGO) ve Demokratik Kitle Örgütleri (DKÖ) aynı şeyler midir?

Bu sorulara vereceğimiz yanıtlar, kişisel bilgimizle sınırlı olacaktır. Bu nedenle kavramın içeriğine ve bugün yapılmak istenenlere yönelik kısa bir değerlendirme yapılması anlamlı olacaktır.

SİVİL TOPLUM

Marks, devletin görevlerinden birinin de sivil toplumu korumak olduğunu; ayrıca sivil toplumun kendini her koşulda devlet ve ulusallık olarak ortaya koymak zorunda olduğunu söylemiştir.

"Sivil toplum, üretici güçlerin belirli bir gelişme aşaması içerisinde, bireylerin maddi karşılıklı ilişkilerinin hepsini birden kucaklar... Sivil toplum terimi, 18. yüzyılda, mülkiyet ilişkileri, ilk çağ ve orta çağ ortaklaşalığından kurtulur kurtulmaz ortaya çıktı. Sivil toplum, sivil toplum olarak ancak burjuvaziyle gelişir; böyle olmakla birlikte, üretimin ve karşılıklı ilişkinin doğrudan sonucu olan ve her zaman devletin ve ayrıca idealist üstyapının temelini oluşturan toplumsal örgütlenme de her zaman aynı adla belirtilmiştir."

Yani sivil toplum, kapitalist gelişmenin doğasına uygun olarak gelişen bir ilişkiler bütünlüğüdür." ² En yalın ifadeyle sivil toplum kapitalist ekonomik ilişkiler (pazar ilişkileri) ve toplumsal ilişkiler bütünüdür.

DEMOKRATİKLEŞME ve SİVİL TOPLUM İLİŞKİSİ

Sivil toplum kavramı ile demokrasi kavramı arasındaki farka ilişkin olarak "Sivil toplum kavramı, kapitalist üretim ilişkilerinin ortaya çıkmasıyla ve toplumda egemenlik kurmasıyla birlikte gelişen ilişkisel alanı tanımlar. Yani sivil toplum (kapitalist) üretim ilişkileriyle gelişen bir alandır; bu anlamda bu gelişime içsel, bu gelişimle eşzamanlıdır. Demokrasi ise, kapitalist üretim ilişkilerine içsel değildir. Bu gelişimin

doğrudan sonucu ya da uzantısı olarak doğmamıştır. Demokrasi ve demokratik haklar, toplumsal mücadelelerin ve dünya tarihsel konjonktürlerinin sonuçları olarak ortaya çıkmışlardır." ³

Yani, "Demokrasi, çeşitli toplumsal mücadeleler, sınıf çatışmaları vb. sonucunda kurulabilir. Dolayısıyla demokrasiyi geliştirmek adına verilecek bir mücadelenin anlamlı tarafları vardır; ama sivil toplumu geliştirmek adına bir mücadele yürütmenin anlamlı olduğu pek söylenemez. Çünkü sivil toplum, uğruna yürütülecek toplumsal mücadeleler ve çatışmalar sonucunda kurulabilecek, geliştirilebilecek bir alan değildir." ⁴

YÖNETİŞİM (Governance) ve **SİVİL TOPLUM** Yönetişim, yine son yıllarda çok sık karşılaştığımız, devlet, demokratikleşme ve sivil toplum kavramlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiş bir kavramdır.

Öngörülen yeni yönetsel iktidar yapısına 'governance' adı verilmiştir. Bu formül, kamu gücünü bir takım atanmış kişilerin tekelden almak ve katılımcı mekanizma sayesinde doğrudan topluma devretmek olarak sunulmaktadır.

Yönetişim, Dünya Bankası tarafından 'Siyasal ve Yönetsel İktidarın Yeni Biçimi' olarak sunulmaktadır. '1990'lı yıllarda giderek ağırlık kazanan yönetişim söylemi, kamu alanının tanımlanmasında sivil toplumun ya da sivil toplum örgütlerinin belirleyici hale gelmesi anlamının altını çizmeye başlamıştır. Buna göre sivil toplum örgütleri, toplumsal amaçları belirleyecek ve bu amaçları gerçekleştirme işlevini yerine getirecektir, ..." ⁵ Yani kamu gücünün bir kısmı sivil topluma devredilecektir.

"Burada kritik olan kamu gücünün devredileceği 'toplum'un ne olduğudur? Yönetişim yaklaşımında toplum (1) bürokrasi, (2) şirket, (3) NGO olarak belirlenmiştir." "Bürokrasinin ve şirketlerin (sermaye) ne olduğunu bilinmektedir. Ancak NGO'larm (Hükümet Dışı Örgütler) neler olduğu belirsizdir. Sermayenin, önerilen bu yapının asli bir unsuru olmalarının dışında, hem hükümetler üzerindeki gücü, hem de kendisinin oluşturduğu NGO'larm, örneğin TÜSİAD ya da TOBB'nin diğerlerine, örneğin TÜKODER'e (Tüketiciler Derneği) göre etkinliği göz önüne alındığında, kamu gücünün önemli ölçüde sermayeye devredileceği açık hale gelmektedir.

Governance, "bakanlık tipi örgütlenmelerin yerine geçirilmeye çalışılan kurullar eliyle", "yerel yönetimlerde henüz adı tam konulmamış komisyonlar, kurullar, kurultaylar, vb yapılar eliyle; özleştirilmek istenen devlet hastanelerinde mütevelli heyetler uygu-

YORUM

lamasıyla; yine özerkleştirilen ve yerelleştirilen okul yönetimlerinde idare heyetleri yapılarıyla yaygınlaştırılmak istenmektedir."⁷

YAPILANLARI ÖZETLEDİĞİMİZDE

"1980'li yıllarda KİT'ler tasfiye edildikçe, bakanlıkların altı boşaldı. Ülkedeki idari örgütlenmenin başlıca dayanakları KİT'lerdi. Bunlar kapatıldıkça, ortadan kalktıkça, kamu yönetiminin ana bünyesinde işlevlerin yeniden tanımlanması zorunluluğu doğdu. Yeni sağcı yeniden yapılanma hareketi, tasarımını bölük pörçük ortaya koymaya başladı. Tasarımın başlıca özellikleri şunlardır:

1. Kamu hukuku ve idare hukukunun geriye itilmesi ve özel hukuk egemenliğinin sağlanması. Bunun anlamı, (1) kamu yönetiminin ticarileştirilmesi ve özel sektör esaslarına göre çalışmasının güvence altına alınmasıdır. (2) Devletin özel sektör karşısında 'idarenin üstünlüğü' ilkesi ile sağlanan avantajlı konumuna son verilmesidir.

2. Kamu kesimindeki örgütlerin her birinin özerkleştirilmesi. Özerkleştirmenin anlamı, (1) her kurumun görev alanı itibariyle piyasa unsurları ve kuralları ile bütünleştirilmesi ve (2) kamu kesiminin bütünlük ve büyüklükten gelen avantajlarının ortadan kaldırılmasıdır.

3. Planlama ve sosyo-ekonomik yapıyı bir bütün olarak kavrama yerine, kamu yönetiminin projecilik ilkesi ile parçacı kavramaya yöneltilmesi, Beş Yıllık Kalkınma Planı anlayışının terk edilerek, Planların kendisinin bile "projeler demeti" haline getirilmesidir.

4. Kamu istihdamında memurluk-daimi işçilik yerine bireysel sözleşme hukukunun yerleştirilmesi. Bunun anlamı, (1) bürokrasinin ... rütbe-kariyer sisteminin terk edilmesi ve (2) kamu kesiminde esnek istihdam çerçevesinin geçerli kılmasıdır.

5. Bakanlık tipi örgütlenme yerine 'kurul tipi' örgütlenmenin yerleştirilmesi. Bunun anlamı, (1) bakanlık tipi ile TBMM'ye bağlanan siyasal sorumluluk akışının ortadan kaldırılması, (2) piyasa unsurlarını içeren yeni bağlar ile kamu gücünün doğrudan yerli-yabancı ayırımı yapılmaksızın ilgili sektör piyasalarına aktarılmasıdır. Bu aktarımın mekanizması, kurulların oluşma ve çalışma ilkesi olan "governance" 'yönetişim' sistemi ile kurulmak istenmektedir.

6. Hem merkezi hem de yerel düzeyde 'yönetişim' formülünün egemen kılınması. Yönetişim (1) bürokrasi, (2) şirketler, (3) NGO olmak üzere eşit ağırlıklı üç ortak tarafından doldurulan sandalyelerden oluşan karar mekanizmasıdır. Siyasal

ve yönetsel iktidarın doğrudan bu ortaklara devredilmesi amaçlanmaktadır."

SONUÇ

Sivil toplum kavramı kapitalist ilişkileri ifade eden bir kavramdır. 150 yıl önce önemli tartışmalara neden olmuş bu kavramın bugün yeniden gündeme gelmesi rastlantı değildir. 1980'li yıllardan itibaren uygulamaya konulan 'serbest piyasacı' ekonomik politikalar çerçevesinde, serbest piyasa ilişkilerine engel olarak görülen kimi olguları engel olmaktan çıkartmanın adıdır Sivil Toplum. Bugün 'sivil toplum'un devlet eliyle güçlendirilmesi, sınırsız serbest piyasa düzenini kurmaya yönelik bir açılımı barındırmaktadır. Sivil toplum tipi örgütlenmelere yönelik olarak; "bu tür örgütlenmelerin kamu tarafından yerine getirilmeyen hizmetleri yerine getirmesi", "pazar ekonomisinin açığını kapatması", "kamu işletmeciliğine alternatif olması planlanmaktadır.

Sivil toplum söylemi, mevcut iktidar yapısında da değişiklikler getirmektedir, "..günümüzün ayırt edici özgül koşullarının başında ... uluslararasılaşma sürecinin yeni bir ivme kazanması yer alır. Emperyalizm, egemenliğini dünya çapına yaymaya yönelik bir vizyon çerçevesinde hareket etmektedir. Bu vizyon, ulus-devletlerin, uluslararası bir 'global' egemenliğin alt iktidar yapıları olarak örgütlenmelerini öngörmekte; siyasal iktidarın mekanı, uluslararası bir karakter kazanmaya doğru evrilmektedir. İkincisi, siyasal iktidarı ulus-devletlerle paylaşacak yeni örgüt ve oluşumlar öne çıkarılmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, özelde NGO'lar ve çokuluslu şirketler, günümüzün Küresel Yönetişimi'nin (global governance) özneleri olarak ileri sürülmektedir.... 'Küresel Yönetişim', ulus-devletlerden oluşan bir dünya sistemindeki hükümet etme biçimine alternatif olarak önerilen yeni yönetme stratejisidir."

Sivil toplum söylemiyle ve bu söylemin önerdiği yönetsel anlayış olan Yönetişim yaklaşımıyla demokratikleşmenin sağlanacağı savunusu ise tam bir aldatmacadır. Demokratikleşme ya da demokrasinin sınırlarının genişletilmesi (ya da daraltılması), sınıflı toplumların kaçınılmaz yazgısı olan, toplumsal sınıfların karşılıklı mücadelesi içerisinde şekillenecek bir süreçtir. •

KAYNAKÇA

1 Solda "Sivil Toplum " Söylemi:Gerçekler ve Yanılsamalar, Özgür Üniversite Defterleri 6, say: 13 2 a.k., say: 14 3 a.k., say: 45-46 4 a.k., say: 46 5 GÜLER, B.A. , "Devletin Yeniden Yapılandırılması", Yerel Gündem, Sayı:9, say:9 6 a.k., say: 97 a.k., say: 4-5-6

Mart 2003